

Sayı: 2

Yıl: 1986

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK LÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

İstanbul - 1987

BEDELİ ÇANAKKALE'DE *

ZİYAD EBÜZZİYA

Üç aylık bir tâlimden sonra **Mehmed Muzaffer**, “zâbit namzedi” olarak Çanakkale’de idi (Mart 1916). Müttefik İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Çanakkale’de uğradıkları mağlûbiyetlerden ve verdikleri yüzellibin zâyiattan sonra Boğaz’ı aşamayacaklarını anlamışlar, 1915’in son haftasıyla 1916’nın ilk haftasında bütün hatları tahliye edip, çıkıp gitmişlerdi.

Muzaffer, Çanakkale’ye vardığında harb durmuştu. Zaman zaman, İmroz ve Bozcaada’da üslenmiş düşman gemileri ve uçakları bombardıman-
da bulunuyorlarsa da, 1915 Nisan’ından Aralık sonuna kadar sekiz ay süren kanlı boğuşmalara kıyasla bu bombardımanlar “hiç” mesâbesindeydi. Çanakkale’deki birliklerin büyük kısmı, Kafkas, Irak ve Filistin cephelerine sevkedileceklerdi. Hazırlanma ve noksanlarını ikmâl emri aldılar.

Muzaffer, birliğin alay karargâhında görevliydi. Alayın, kamyon ve otomobil lâstiği ile diğer birtakım malzemeye ihtiyacı vardı. Bunlarsa ancak İstanbul’dan sağlanabilirdi. O devirlerde bu gibi basit mübâyaaalar için açık artırma yapmak, ilânlarda bulunmak, ne âdetti, ne de bunlarla kaybedilecek vakit vardı. Herşey “itimad”la yürütülürdü. Muzaffer, açık göz ve becerikli bir İstanbul çocuğu olduğundan, Karargâh, gerekli malzemenin temin ve mübâyaaasına onu memur etti. İcabeden paranın kendisine itâsı için de Erkân-ı Harbiye Riyâseti’ne hitâben yazılı bir tezkereyi eline verdiler.

O yıllarda İstanbul’da otomobil ve kamyon, nâdir rastlanan vâsıtalardı. Bunların lâstikleri yok denecek kadar azdı ve karaborsadaydı. Muzaffer aradı, uğraştı, nihayet Karaköy’de bir Yahudi’de istediklerini buldu. Fiyatlar pek fâhişti ama, yapacak başka birşey yoktu. Anlaşmaya vardı. Lâzımgelen parayı almak üzere Erkân-ı Harbiye’ye gitti. Elindeki tezkereyi tediye merciine havâle ettiler. Muzaffer az sonra yaşlı bir kaymakam (yarbay)’ın huzurundadır. Kaymakam, uzatılan tezkereyi okudu. Karşısında hazırolda duran ihtiyat zabıt namzetine baktı. İsteyeceği paranın mikdarını sormadan, “Ne alınacak?” dedi. “Oto ve kamyon lâstiği” cevabı verilince bir an durdu. Sonra Muzaffer’e dik dik baktı:

* Yazarın hazırlamakta olduğu *Vatan Uğruna Şehitlerimiz* adlı eserinden. *Lâle* (nr. 1) dergisinden alınmıştır. Bu yazıyı yayınlamamıza izin veren *Lâle* dergisinin sorumlularına teşekkür ederiz.

“Bana bak oğlum! Ben askerin ayağına postal, sırtına kaput alacak parayı bulamıyorum. Sen otomobil lâstiğinden bahsediyorsun! Haydi yürü git, insanı günaha sokma.. Para mara yok!”

Muzaffez selâmı çaktı, dışarı çıktı. Harbiye Nezareti'nin (bugünkü Hukuk Fakültesi binası) bahçesinden dış kapıya ağır ağır yürürken, ne yapacağını düşünüyordu. Malzemelere Alayın ihtiyacı vardı. Eldeki (Almanların verdiği) iki Mercedes-Benz kamyon ve iki binek arabası lâstiksizdi. Diğer malzemeler de mutlaka lâzımdı. Kendisi, bulur alır diye görevlendirilmişti. Malzemeyi bulmuştu fakat para yoktu. Eli boş dönemezdi, bir çaresini bulmak lâzımdı...

Muzaffer bunları düşününe düşününe Bayezid Meydanı'na vardı. Birden durdu, kendi kendine güldü. Aradığı çareyi bulmuştu!

Doğru, tüccar Yahudi'ye gitti:

“Paranın tediye muamelesi akşamüstü bitecek. Ezandan sonra gelip malları alamam, gece kaldıracak yerim yok. Yarın öğleden evvel vapurum Çanakkale'ye kalkıyor, yetiştirmem lâzım. onun için, sabah ezanında geleceğim. Malları mutlaka hazır edin..”

Tüccar “peki” dedi. Muzaffer tam ayrılırken ilâve etti;

“Altın para vermiyorlar, kâğıd para verecekler!”¹

Yahudi yine “peki” dedi. Ertesi sabah Muzaffer, Merkez kumandanlığı'ndan sağladığı araba ve neferlerle ezan vakti Yahudi'nin kapısında idi. Ortalık henüz ışığıyordu. Tüccar, malları hazırlamıştı. Havagazı fenerinin² yarım yamalak aydınlattığı loşlukta mallar arabaya yüklendi. Muzaffer, bir yüzlük kaime (yüz liralık kâğıd para)³ verdi. Araba dörtünl Sirkeci'ye yollandı. Malzeme şat'a, oradan dubada bağlı gemiye aktarıldı. Az sonra da gemi Çanakkale yolunu tutmuştu.

Üç gün sonra, Yahudi, elindeki yüzlük kaimeyi bozdurmak üzere Osmanlı Bankası'na gitti. Bozmadılar... Zira elindeki para sahte idi!

¹ Cihan Harbi'nin başlarına kadar alışveriş altın ve gümüş parayla yapılırdı. Harple beraber “evrâk-ı nakdiye” denilen kâğıd paralar çıkarılmaya başlandı. Bunların üzerinde, karşılıklarının altın olarak Düyûn-ı Umûmiye'ye yatırıldığı, harpden sonra halka, karşılığının altın olarak ödenceği” yazılıydı.

² 1930'lara kadar İstanbul'un sokakları havagazı lâmbalarıyla aydınlatılırdı. Evlerin çoğunda, yazıhane ve dükkânlarda elektrik yoktu. Havagazı veya gaz lâmbası kullanılırdı.

³ 100 liralık kaime, resmî fiyatıyla 100 altın demektir. 1984 başındaki râyiciyle üç milyon liradır.

Muzaffer, evrak-ı nakdiyelerin basımında kullanılan kâğıdın aynı Karaköy kırtasiyelerinden tedarik etmiş, bütün gece oturmuş, çini mürekkebi ve boya ile, gerçeğinden bir bakışta ayırt edilemeyecek nefasette taklid bir para yapmıştı!... Tüccara verdiği ve yutturduğu para buydu. O devrin hakikî paralarının üzerindeki yazılar arasında bir de şu ibâre bulunurdu: “Bedeli Dersaâdette altın olarak tesviye olunacaktır.” Muzaffer, yaptığı taklid parada bu ibareyi şöyle yazmıştı:

“Bedeli Çanakkale’de altın olarak tesviye olunacaktır.”

Onun burada “altın” dediği, Çanakkale’de Mehmedciğin akıttığı, altından da kıymetli kanı idi...

Muzaffer, birliğiyle Sînâ Cephesi’ne gitti. Çanakkale’nin kanlı boğuşmaları şimdi bu cephede cereyan ediyordu. Muzaffer, birinci ve ikinci Gazze muharebelerine katıldı. Bu iki zaferde de birliğinin payı büyüktü. İkinci Gazze Zaferi’imizden sonra, İstanbul’daki mektep arkadaşı 449 Faik (Kasap Faik) Soydanbay’a yazdığı mektupta, “kolundan yaralandığını, hastahanedede olduğunu, yakında cepheye döneceğini, mülâzımlığa terfi ettiğini, bu yaralanma dolayısıyla harp madalyası verdiklerini, buna sevinmekle beraber; harp sahalarında kollarını-bacaklarını bırakan arkadaşlarının madalya ile mükâfatlandırılmaları ne kadar yerindeyse, kendisinininki gibi basit bir yara alanların da madalyaya lâıyk görülmelerini o derece yersiz bulduğunu..” anlatıyordu. Mektup Haziran 1917’de yazılmıştı⁴. İkinci Gazze Muharebeleri 17-19 Nisan’da olmuş, çarpışmalar üç gün sürmüştü.

İngilizler ve onlarla birleşen “din kardeşlerimiz Araplar”dan oluşan Mekke Şerifi Hüseyin ve oğlu Faysal’ın kuvvetleri, 6 Aralık 1917’de Gazze hatlarına tekrar yüklendiler. Aynı gün cephemiz yarıldı. Ertesi gün düşman Gazze’ye girmeye başladı. Kuvvetlerimizin kolaylıkla çekilebilmesi için gönüllü bir ardıcı birlik Gazze’de düşmanı oyalamakla görevlendirildi. Mehmed Muzaffer de bu gönüllüler arasındaydı. Ardıcı Gönüllü Birliği’nin Mehmedcikleri, başlarında subaylarıyla, sokak sokak, ev ev düşmanın karşısına dikildiler. Bu müthiş oyalama vuruşması akşam ezanına kadar; kurşun sıkmak ve süngü sallamak için ayakta asker kalmayınca kadar sürdü. Şehidler kendilerine açılan Cennet kapılarına doğru arş-i a’lâ’ya yükselirken, yaralılar da İngilizlere esir düştüler.

Galatasaraylı 948 Mehmed muzaffer, yirmi yaşındaki bu delikanlı, bir avuç kalmış neferiyle son kurşunlarını sıkana kadar vuruşmuş, sonra da

⁴ Merhum 449 Faik Soydanbay hâtıra notlarından.

gırtlak gırtlığa boğuşarak şehid düşmüştü. Onun şehâdetini, Gazze gazilerinden olup yaralanarak İngilizlere esir düşen ve Mütareke'den sonra İstanbul'a iade edilen yedeksubay teğmen Hasan Nuri, yine gönüllü katıldığı İstiklâl Savaşı'nda, Erzurum Cephesi'ndeki Kâzım Karabekir kuvvetlerinde, gönüllü Galatasaraylı Teğmen 158 Refik Selimoğlu'na, harb menkıbeleri arasında anlatmıştı. 158 Refik hem Kulüp'den hem Mektep'den Muzaffer'in yakın arkadaşıydı. Galatasaray câmiası, bu mübarek evlâdının da şehâdet haberini bu yolla öğrendi ⁵.

Sahte paraya gelince...

Yahudi tüccar bunu mesele yapmadı. Yapmak mı istemedi, yapmaktan mı çekindi, bilinemez. Ancak olay bütün İstanbul'a yayıldı. Dünyada emsâli olmayan ve olmayacak olan bu hâdise Şehzâde Abdülhalim Efendi'nin ⁶ kulağına kadar gitti. Şehzâde hemen lalasını göndererek Yahudi tüccarı buldurdu. Yüzlük taklid evrâk-ı nakdiyeyi, bedelini altın olarak ödeyip aldı. Çok zarif sedef kakmalı, içi kadifeli bir mücevher çekmecesine yerleştirip, İstanbul Polis okulu'ndaki Emniyet Müzesi'ne hediye etti. Bu emsâlsiz parça, Müze'de şeref mevkiinde muhafaza olundu.. 1917'den 1970'lere kadar. Sonra ne oldu?..

Bu mübârek şehidin macerasını, zamanın örttüğü kalın sis tabakaları arasından, Galatasaraylı yazar ve gazeteci merhum 661 Naci Sadullah, "Parmak İzi" mecmuasında yayınlayarak bugünkü nesle duyurdu ⁷. Taklid paranın da siyah-beyaz klişesini bastı.

Galatasaraylı şühedânın menkıbelerini tesbite uğraşırken, Şehid Muzaffer hakkında naklettiklerimi, Faik Soydanbay, Refik Selimoğlu, yine Balkan Harbi, Cihan Harbi ve İstiklâl Savaşı gönüllü gazilerimizden merhum 125 Mehmed Arif İkar'dan dinleyerek not etmiştim. Naci Sadullah'ın yazısından haberdar olunca Emniyet Müzesi'ne gidip parayı görmüştüm. Para bir "mukaddes emanet" gibi korunuyordu. Müze görevlisi, paranın hikâyesini anlatırken heyecanlanıyor, gözleri yaşarıyordu.

1970'lerde Polis Okulu Ankara'ya taşındı, "Polis Enstitüsü" oldu. Müze de oraya götürüldü.. ama müze olarak değil! Eşyalar tahta kasalarda şuraya-buraya tıklandı. O yıllarda renkli fotoğraf çekimi yeni yeni

⁵ Maalesef bu Gazi Teğmen hakkında Refik Bey'deki tek bilgi, "Büyük Taarruz sırasında Dumlupınar'da şehid olduğu" idi.

⁶ Mehmed Abdülhalim Efendi (1894-1926), Sultan Abdülmecid'in oğlu Süleyman Efendi'nin oğludur.

⁷ Parmak İzi Mecmuası, Sayı: 5, Sf. 5; 7 Mayıs 1935.

yaygınlaşıyordu. Bu eşsiz parçanın resmini çekmek istedim. Fakat bütün çabalarıma rağmen, paraya ulaşmak şöyle dursun, mevcudiyetini bile kabul ettiremedim. 1983'de bu çalışmaları tekrar ele alınca, yine paranın peşine düştüm. Polis Enstitüsü ilgilerince -başvuran ben ve arkadaşlarım-sadece engeller ve müşküllerle karşılandık. Israrımız üzerine, "1983 Cumhuriyet Bayramı'nda Müze açılacak. O zaman gelin, şimdi uğraşamayız.." diye baştan savulduk. Cumhuriyet Bayramı geldi geçti, Müze açılmadı. Dünyada eşi olmayan bu kıymetin yokolmuş bulunmasından cidden endişedeydim. Emniyet Genel Müdürü Fahri Görgülü Bey'e şahsen başvurdum. Müracaatım büyük bir anlayış ve ilgiyle karşılandı. Çok şükür, Muzaffer'in eseri bulundu. Yüreğime su serpildi.

Para, İstanbul'dan Ankara'ya göçettirilen Müze'nin birbirinden kıymetli eşyalarıyla beraber sağa-sola savrulmuş, Evvelâ o nefis çekmecesinden çıkmış; sonra kadir kıymet bilmez ellerde dolaşıp perişan olduktan sonra, çok şükür sığınacak bir yer bulmuş: "Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı'nın Grafoloji ve Sahtecilik Şubesi"nin bir dosyasına!.. Bereket bu şube kadirbilir kimselerin elinde de, bu emsâlsiz parçayı îtinayla korumaya almışlar. Bu eserin, sahifelerimizdeki renkli resimleri, o zevâtın müsaadeleriyle sizlere sunulabildi.

Fakat bu talihsiz "taklid para", bu şubenin muhafazasına sığınana kadar, resmini Parmak İzi Mecmuası'ndan alarak bastığımız pırıl pırıl yepyeni hâliinden, diğer resimde gördüğünüz perişan hâle düşmüş, yıpranmış, yırtılmış, âdi selloteyplerin tahripkâr yapışkanlıklarıyla sararmış, berbâd olmuş. Belki de; Türkiye'de bütün kâğıd paraların kaderlerinin böyle fersûde ve paçavra hâlini almalarının şart olduğunu (!) düşünenler, bu sahte banknotun, Şehid Muzaffer'in yaptığından sonra fazla hakiki paraya benzemesi için bu hâle getirmişlerdir!

1917'den 1970'lere kadar 53 sene bu esere mahfazalık etmiş o nâdide antika çekmece ne oldu?.. Bu parayı buldurmakta gösterdiği hassasiyete güvenerek, Emniyet Genel Müdürü Fahri Görgülü Bey'den veya haleflerinden, bu çekmeceyi de buldurtmalarını ve Muzaffer'in eserini tekrar çekmecesine kavuşturmalarını bekleriz.

Şehid Mehmed Muzaffer'in taklidini yaptığı paranın aslı 50 liralık kâğıd paradır. Bu kâğıd paralar, üzerlerinde de yazılı olduğu gibi, Rûmî 6 Ağustos 1332 (M. 18.8.1916) tarihli kanunla tedavüle çıkarılmıştır. Bu tertip kâğıd paraların en büyük kıymeti 50 liralıklardır. Yüz lira olarak bu tipde hiçbir kupür basılmamıştır. Herhalde Şehid Muzaffer'in alacağı malzemenin bedeli elli liranın çok üstünde olmalıdır ki, iki tane ellilik imâl

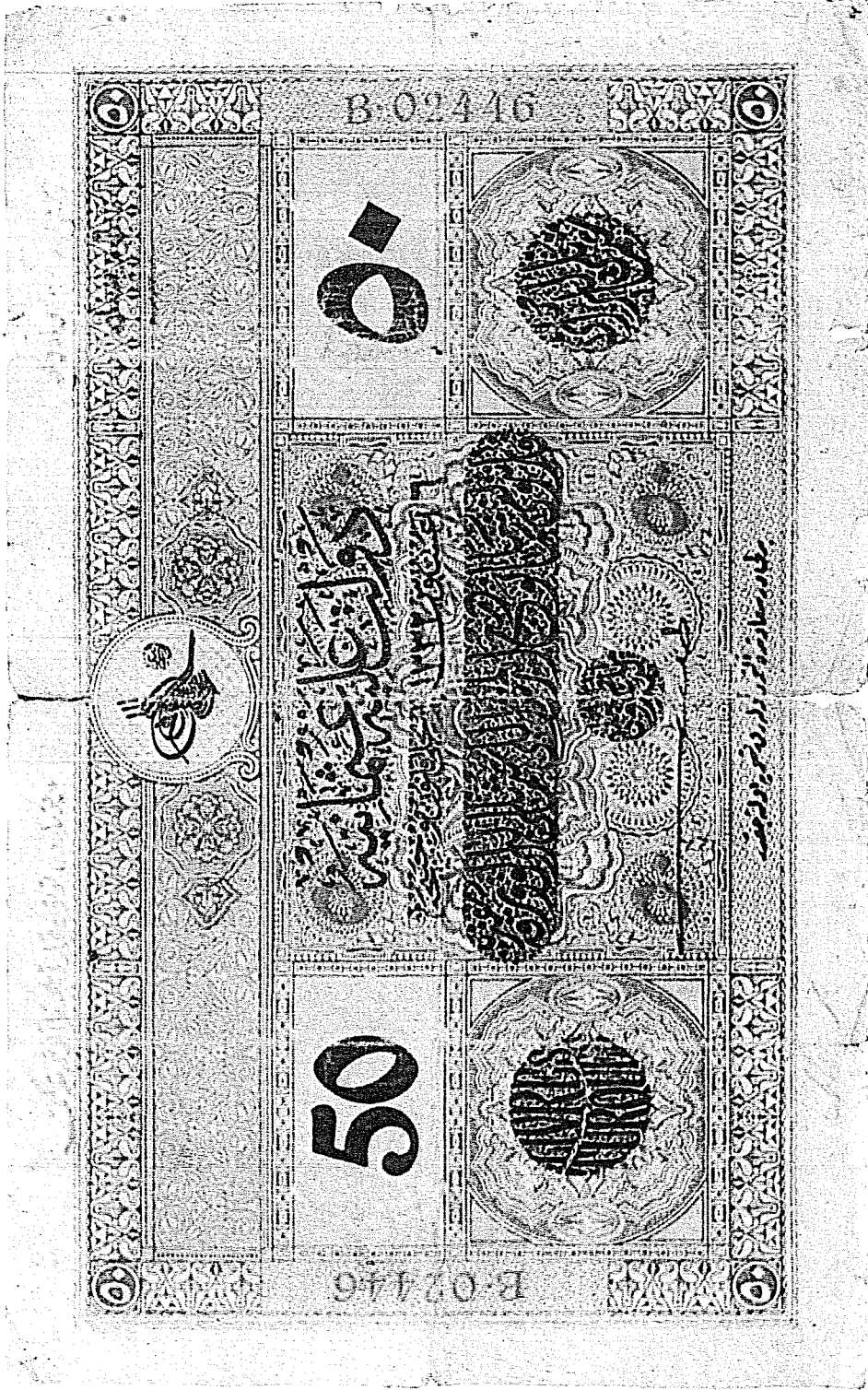
edecek olsa anlaşılabilirliğini düşünüp tek bir yüzlük yapmıştır. Bu kâğıd paralar yeni tedâvüle çıktığından, getirip veren de subay ve askerleri olduğundan, tüccar, bu çeşit yüzlük kaime mevcut olup olmadığını araştırmak lüzumunu görmemiş olmalıdır. Esasen Muzaffer'in "sabah ezanı vakti" üzerinde durması da, hem o devrin ölü işıkları altında paranın iyice incelenmesine imkân bırakmamak, hem de sabahın o saatinde her taraf kapalı olduğundan, sağa sola sormak ihtimâlini de ortadan kaldırmak için olmalıdır.

Bu emisyonunda çıkarılan 50 liralık dört seridir: A, B, C, D serileri. Bunların hepsi, kâğıd, renk, desen itibariyle tamamen birbirinin aynıdır. Aralarında sadece iki fark vardır: Seri numaralarının başlarındaki harflerle, paranın ön yüzündeki mâliye nâzırının imzaları.. (A) tertibinde Mâliye Nâzırı Cavid Bey'in; (B), (C) ve (D) serisinde, Mâliye Nâzırı'na o sırada vekâlet eden Talât Bey (henüz paşa yapılmamış olan Talât Paşa)'in imzası vardır. Talât Bey'in Cavid Bey'e vekâleti Rûmî 23 Teşrinievvel 1330'la 28 Kânunusânî 1332 arasındadır. (5.11.1914 - 10.2.1916). Bu tarihten sonra bu tertip emisyonlarda yine "Cavid" imzası bulunur. Muzaffer bu emisyonlardan "C Serisi 50 liralığı" esas örnek almıştır. Bu sahifelerde sunulan gerçek 50 liralığın resmi (B) emisyonudur. Temiz bir (C) emisyonu bulamadığımız için, aralarında da bu harf değişikliğinden başka fark olmadığından, bu resmi takdim etmekte mahzur görmedik. Gerçek ve taklid iki para dikkatle incelenirse, süsleme detaylarının hem kendi aralarında, hem de taklid ile asıl arasında çiziliş farkları olduğu görülür. Ancak bu detay farkları, yukarıda yaptığımız gibi bazı parçalar iyice büyütülüp karşılaştırılırsa, açıkça belirir⁸.

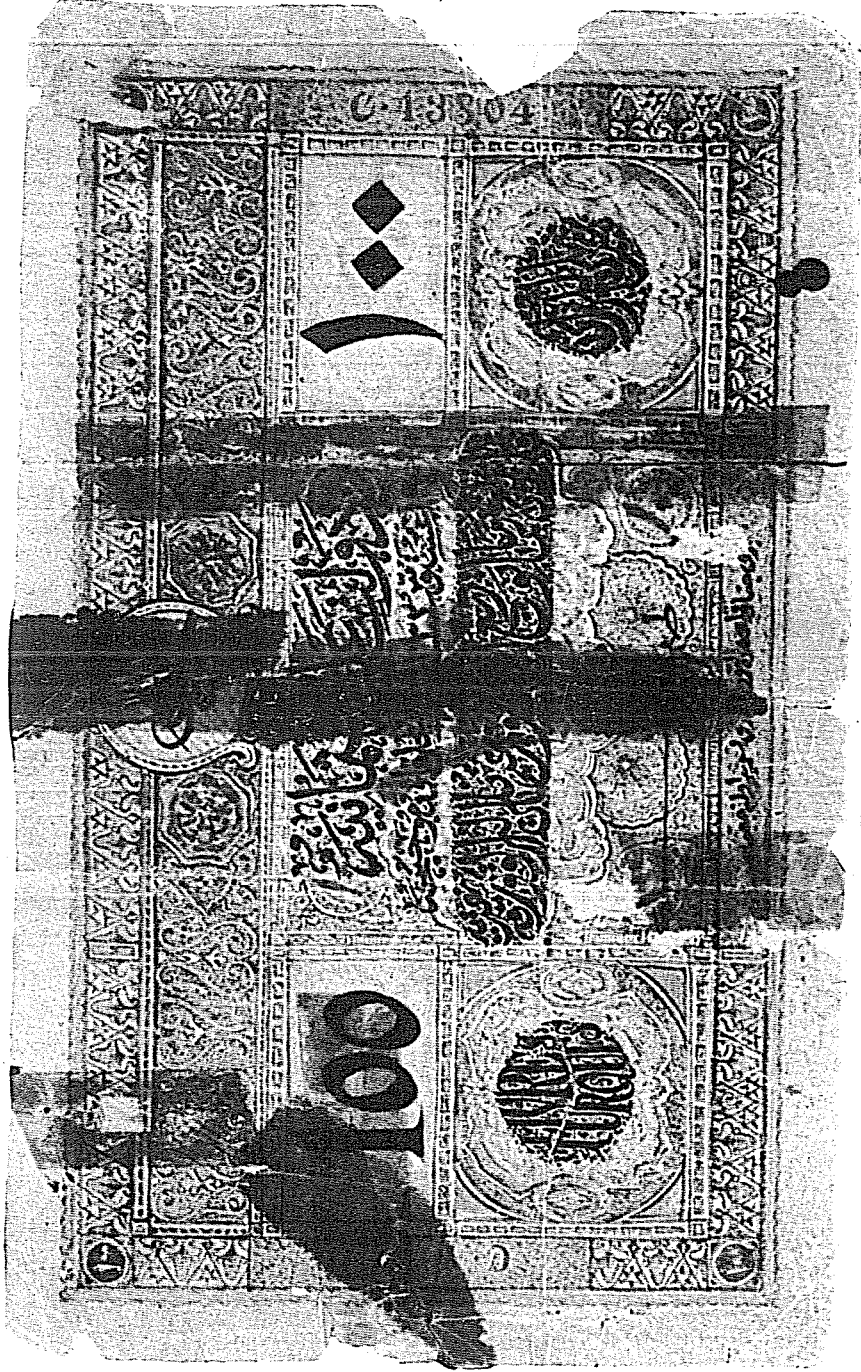
Ancak; bugün çeşitli imkânlara sahip teksir ve fotokopi makinelerinin henüz icad edilmediği yıllarda, elle bu derece başarılı bir taklidi yapabilmek, üstelik de bunu bir tek gecenin sınırlı saatleri içine sığdırmak, fevkalâde büyük bir sahtekârlık başarısı değil, bir san'at şaheseri yaratmaktır. Allah, bu san'atkârın, bu mübarek Şehid'in rûhundan, o ganî rahmetini eksik etmesin.

Bugüne kadar Şehid Mehmed Muzaffer'in resmini temin edemedik. Ali Sami Yen'in bizzat tuttuğu "Galatasaray Kulübü Üye Defteri"nde 117 sıra numarasıyla kayıtlıdır. Kulübe girişi Kânunuevvel 1329 (Aralık 1911)'dur. Ümidimiz, birgün bir akrabasının çıkıp müzemizdeki şühedâ resimleri arasına ulaştırmasıdır.

⁸ Meskûkat-ı Şâhâne İdarehânesi, Darphâne-i Âmire, 1336 darbiyat ve muamelât hakkında Mâliye Nezâret-i Celîlesine takdim olunan rapordur. Dersaadet, Matbaa-i Âmire 1337 (1921). (Sahife numaraları yoktur) 6 Ağustos 1332 tarihli emisyonlar hakkındaki bahis.

Gerçek paranın ön yüzü.

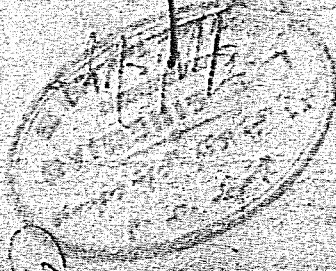
Taklid paranın arka yüzü.

50

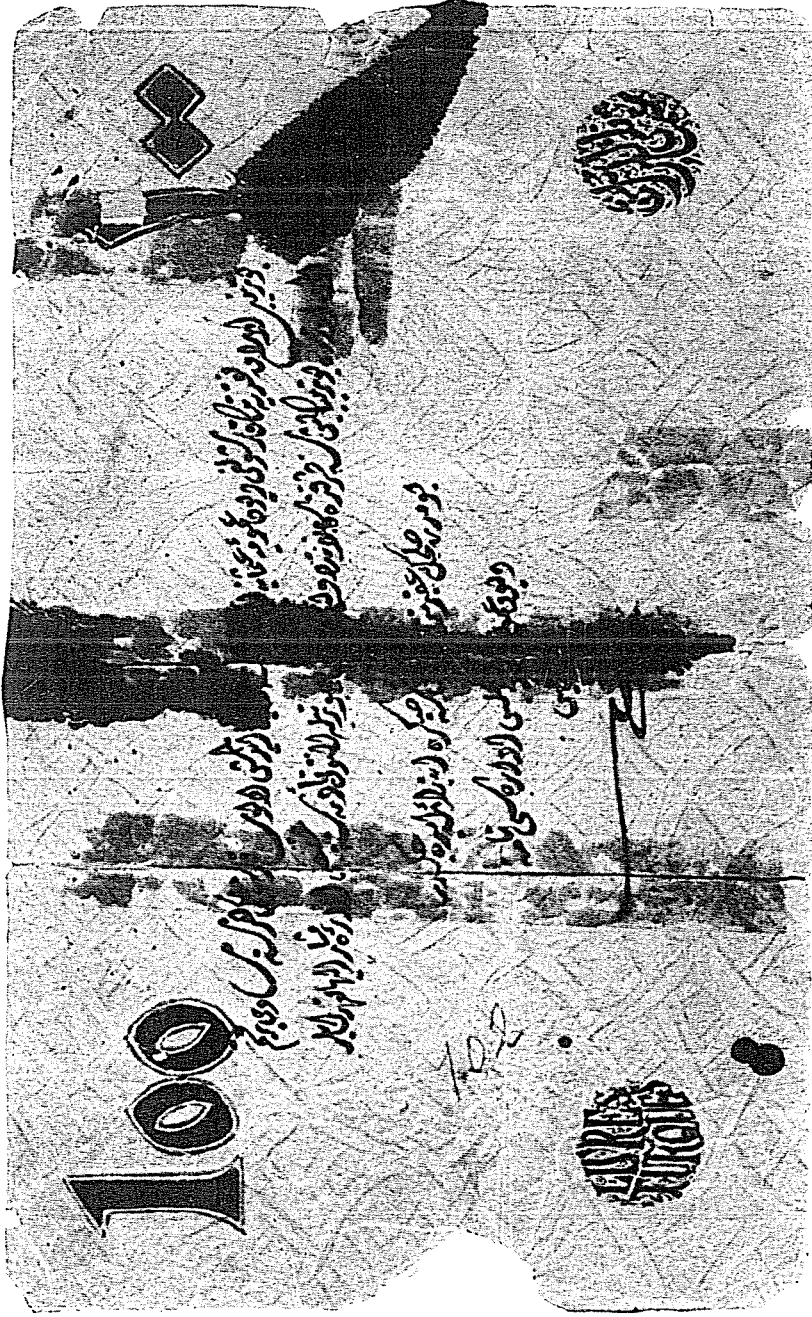
50

بویته لایحه منتهی به بنام قاضی و قاضی محمد سعید محمد سعید لایحه منتهی به قاضی محمد سعید محمد سعید
لایحه منتهی به قاضی محمد سعید محمد سعید لایحه منتهی به قاضی محمد سعید محمد سعید

و قاضی محمد سعید محمد سعید

Gerçek paranın arka yüzü.

Taklid paramın ön yüzü.